Дело C-21/22

Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда

Дата на постъпване в Съда:

7 януари 2022 г.

Запитваща юрисдикция:

Sąd Okręgowy w Opolu (Полша)

Дата на акта за преюдициално запитване:

10 декември 2021 г.

Частен жалбоподател:

OP

Предмет на главното производство

Националният съд е сезиран с частна жалба от OP против отказа на помощник-нотариус в Полша да извърши нотариално действие, а именно да състави нотариално завещание на тази украинска гражданка, което да съдържа клауза за избор на украинското право като приложимо по въпросите на наследяването ѝ като цяло, както и промени спрямо предвидения в украинското право законов ред за наследяване.

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Запитващата юрисдикция отправя два въпроса. Първият цели да се установи дали персоналният обхват на член 22 от Регламент № 650/2012, който дава право на завещателя да избере отечествения си закон за приложимо право по въпросите на наследяването му като цяло, включва и лицата, които са граждани на трети държави. Във връзка със случая, в който между държавата членка и третата държава е в сила двустранен договор, който всъщност не урежда въпросите на избора на право, но определя приложимото право, вторият въпрос цели да се установи какво е взаимоотношението между този договор и Регламента и какво е отражението на тази йерархия на нормите върху възможността на

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

гражданите на третата държава да избират приложимото право съгласно член 22 във връзка с член 75 от Регламента.

Преюдициални въпроси

1) Трябва ли член 22 [от Регламент № 650/2012] да се тълкува в смисъл, че лицата, които не са граждани на Европейския съюз, имат право да избират отечествения си закон за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването им като цяло?

2) Трябва ли член 75 във връзка с член 22 от Регламент № 650/2012 да се тълкува в смисъл, че когато между държава членка и трета държава има двустранен договор, който не урежда избора на приложимо право по въпросите на наследяването, но определя приложимото право към наследяването, гражданите на третата държава с местоживеене в сключилата двустранния договор държава членка могат да избират приложимото право?

Цитирани разпоредби на общностното право

ДФЕС: член 81, параграф 2, буква в)

Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (наричан по-нататък и „Регламентът“): съображение 38 и членове 22 и 75

Цитирани разпоредби на националното право

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (Договор между Полша и Украйна от 24 май 1993 г. за правна помощ и правни отношения по граждански и наказателни дела), подписан в Киев на 24 май 1993 г. (Dz. U., 1994 г., бр. 96, позиция 465): членове 36 и 37

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Закон от 4 февруари 2011 г. — Кодекс на международното частно право) (Dz. U., 2011 г., бр. 80, позиция 432): член 66a

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Закон от 14 февруари 1991 г. за нотариата) (Dz. U., 1991 г., бр. 22, позиция 91): членове 81, 81a, 82 и 83

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Закон от 17 ноември 1964 г. — Граждански процесуален кодекс) (Dz. U., 1964 г., бр. 43, позиция 296): член 366

Кратко представяне на фактическата обстановка и главното производство

1 OP, която притежава само украинско гражданство и има местоживеене в Полша, е съсобственик — заедно със съпруга си, при условията на семейна имуществена общност — на жилищен имот с местонахождение в Полша. Тя се обръща към нотариус в Полша с искане да състави нотариално завещание, което да съдържа избор на украинското право и промени спрямо законовия ред за наследяване съгласно това право.

2 На 10 юли 2020 г. помощник-нотариусът отказва да извърши това нотариално действие, доколкото то включва избор на украинското право, тъй като приема, че изборът на украинското право в завещанието би било в противоречие със закона, а именно с член 81 от Закона за нотариата.

3 OP подава частна жалба до помощник-нотариуса, който я разглежда по реда за самоконтрол и прави опит да инициира съответно преюдициално производство, но с определение от 1 септември 2021 г., OKR (C-387/20), Съдът на Съюза обявява запитването му за недопустимо. След това помощник-нотариусът отхвърля частната жалба.

4 OP отнася частната жалба до запитващата юрисдикция, като моли изцяло да се отмени отказът и да се отправи преюдициално запитване до Съда.

Основни доводи на страните в главното производство

5 В мотивите за отказа си да извърши нотариалното действие помощник-нотариусът най-напред изтъква персоналния обхват на Регламента. В този контекст той се позовава на определение на Sąd Okręgowy w Opolu (Окръжен съд Ополе, Полша) от 28 февруари 2020 г., което според него е задължително за него и с което по частна жалба във връзка с аналогична фактическа обстановка се приема, че член 22 от Регламента предоставя единствено на гражданите на държавите от Европейския съюз възможността да избират националното право, което да е приложимо по въпросите на наследяването им като цяло. Според посочения съд друг аргумент за изключването на приложимостта на Регламента спрямо гражданите на трети държави се открива в съображение 38, първо изречение от Регламента, в което се говори за правото на избор на гражданите на Съюза да избират приложимото към наследяването право, както и в правното основание за приемането на Регламента — член 81, параграф 2, буква в) ДФЕС, съгласно който Регламентът е мярка, която цели да осигури съвместимост на

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

правилата, приложими в държавите членки по отношение на стълкновението на закони и споровете за компетентност.

6 По-нататък нотариусът изтъква, че съгласно член 75 от Регламента двустранните договори на държавите членки с трети държави имат предимство пред този регламент. Двустранният договор между Полша и Украйна от 24 май 1993 г. за правна помощ и правни отношения по граждански и наказателни дела не предвижда възможност за избор на приложимо право по въпросите на наследяването. Член 37 от полско-украинския договор определя кое право е приложимо по въпросите на наследяването: за наследяването на движимото имущество на жалбоподателката приложимо е украинското право, тоест правото на държавата, на която тя е гражданка (параграф 1), а за наследяването на недвижимото ѝ имущество приложимо е правото на онази от договарящите се страни, в която се намира съответното имущество (параграф 2). В този смисъл няма възможност да се определи един-единствен приложим закон.

7 В частната си жалба до съда ОР изтъква, че отказът на нотариуса е следствие от неправилно тълкуване на членове 22 и 75 от Регламента.

8 Що се отнася до член 22, първо изречение от Регламента, жалбоподателката се позовава на текста на тази разпоредба, който гласи, че „всяко лице“ може да избере отечествения си закон за приложимо право по въпросите на наследяването. Тя изтъква и факта, че член 22 от Регламента е част от глава III, която съдържа стълкновителни норми с общ характер. Съгласно член 20 от Регламента всяко право, посочено в този регламент, се прилага независимо от това дали е правото на държава членка. ОКР смята, че това се отнася и до правото, избрано за приложимо на основание член 22 от Регламента.

9 Що се отнася до член 75 от Регламента, съгласно който този регламент „не засяга“ прилагането на договорите на държавите членки с трети държави, ОР поддържа, че едновременното действие на Регламента и на такъв договор не означава, че в случаите на наследяване с полско-украински елемент полските органи трябва да прилагат произтичащите от такъв договор стълкновителни норми, при положение че те определят приложимото право чрез обективни критерии за привързване. Тъй като не се отнася до въпроса за избора на приложимо към наследяването право, при такова положение член 37 от полско-украинския договор не може да има предимство пред член 22 от Регламента, който урежда този въпрос и допуска избор на приложимо право.

10 ОР също така посочва, че отказът да се състави в Полша завещание, съдържащо избор на украинското право, е още по-неправилен, като се има предвид, че такова завещание би могло да се състави във всяка друга държава членка (която няма такъв договор с Украйна) и че отказът води до раздробяване на наследството в противоречие с принципа на единството на

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

приложимото към наследяването право, подчертан от Съда на Съюза в решение Kubicka (C-218/16).

11 В отговора си по частната жалба помощник-нотариусът поддържа становището, че полско-украинският договор създава отделен режим за определяне на приложимото право към наследяването, който като цяло се ползва с предимство спрямо режима по Регламента, в това число член 22 от него.

12 Помощник-нотариусът обаче също подчертава, че признаваното и в доктрината предимство на посочения договор, което води до раздробяване на приложимото право (едно по отношение на движимото имущество, а друго по отношение на недвижимите имоти), значително затруднява изготвянето на завещания за голям брой украински граждани с местоживеене в Полша. С оглед на системното значение на разглеждания по делото правен проблем помощник-нотариусът поддържа искането на ОР за отправяне на преюдициално запитване до Съда.

Кратко изложение на мотивите за запитването

13 По първия въпрос запитващата юрисдикция най-напред обръща внимание на факта, че в становищата си по дело OKR (C-387/20) унгарското и полското правителство, както и Европейската комисия са били съгласни, че член 22 от Регламента признава на всяко лице без гражданство на Съюза възможността да избере за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло, правото на трета държава, чийто гражданин е към момента на избора или към момента на смъртта. Въз основа на член 366 от Гражданския процесуален кодекс запитващата юрисдикция наистина стига до извода, че упоменатото по-горе определение на Sąd Okręgowy w Opolu (Окръжен съд Ополе) от 28 февруари 2020 г., в което предметният обхват на член 22 от Регламента се тълкува като ограничен само до гражданите на държавите членки и което помощник-нотариусът смята за изключващо възможността за извършване на поисканото нотариално действие, не е задължително по настоящото дело. Тя обаче намира за необходимо да се уеднакви практиката на съдилищата по спорния въпрос и за тази цел отправя първия си въпрос до Съда.

14 По втория въпрос запитващата юрисдикция най-напред изтъква становищата, представени от унгарското и полското правителство и от Европейската комисия по дело OKR (C-387/20), от които личи разнопосочност в тълкуването на член 75 от Регламента. Според становището на унгарското правителство този регламент не може да засяга прилагането на международните договори, по които към момента на приемането му са страни една или повече държави членки и които уреждат въпроси от приложното поле на Регламента; в такива случаи според посоченото правителство приложимото право трябва да се определя само

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

въз основа на стълкновителните норми на съответния международен договор, а когато този двустранен договор „мълчи“ по въпроса за избора на право, гражданинът на трета държава с местоживеене в държава членка, която е страна по този договор, няма право на избор на приложимо наследствено право. Комисията също приема, че когато сключен между държава членка и трета държава двустранен договор определя приложимото към наследяването право въз основа на обективни критерии и не позволява на страните да избират друго приложимо право, това изключва възможността за избор на приложимо право от страна на гражданин на трета държава, обвързана от такъв договор. Различно е обаче становището на полското правителство, което приема, че когато двустранният договор между държавата членка и третата държава не урежда избора на приложимо право към наследяването, а само определя кое е приложимото право към наследяването, гражданинът на такава трета държава с местоживеене в обвързана с двустранния договор държава членка може да избере правото на третата държава, и то дори ако правото на избраната държава не предвижда института на избора на приложимо право към наследяването.

15 По-нататък запитващата юрисдикция отбелязва, че и в Полша няма единно становище по тълкуването на член 75 от Регламента. Тя обръща внимание на факта, че според становището на Полша — като една от страните по упоменатия договор от 1993 г. — невключването на института на избора на приложимо право към наследяването е резултат от волята на държавите — страни по този договор. Ако това тълкуване се приеме за автентично, доколкото е дадено от субект, който е изготвил и подписал въпросния договор, остава още да се изясни дали и украинското правителство тълкува по този начин разпоредбите на договора от 1993 г. Същевременно запитващата юрисдикция обръща внимание на факта, че на 29 май 2014 г. е подписано Споразумението за асоцииране между Европейския съюз и Европейската общност за атомна енергия и техните държави членки, от една страна, и Украйна, от друга. Както следва от член 24, параграф 1 от Споразумението Украйна и Европейският съюз декларират намерение за развиване на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси и за сближаване на украинското законодателство с правото на Европейския съюз.

16 Като се позовава на полската литература по въпроса, запитващата юрисдикция отбелязва, че чрез тълкуване на член 66a от Кодекса на международното частно право някои автори признават предимство на Регламента пред двустранните договори, сключени от Полша с Беларус, Русия и Украйна. Съгласно друго пък мнение въпросите на отношението между Регламента и двустранните договори са уредени с член 75, параграф 1, първо изречение от самия регламент, като по силата на тази разпоредба посочените въпроси са изключени от приложното поле на Регламента.

17 По-нататък, като припомня историята на приемането на член 75 от Регламента, запитващата юрисдикция изтъква, че в първоначалната ѝ

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ

редакция тази разпоредба е била кратка и ясна и в случай на колизия е признавала предимство на международните договори с изключение на отклоняващите се от Регламента договори между прилагащи Регламента държави членки и с препращане към тогавашния член 307 ДЕО, в който се посочва необходимостта от премахване на евентуалните несъответствия между Договора и споразуменията с трети държави, препращане, от което законодателят в крайна сметка се отказва.

18 Като анализира доводите в полза на предимството на Регламента, запитващата юрисдикция повдига още няколко въпроса, в частност за потенциалната дискриминация на лицата с местоживеене в Съюза, които не са граждани на държава членка, и за архаичността на стълкновителните разпоредби, съдържащи се в много международни договори. В светлината на досегашната практика на Съда запитващата юрисдикция се съмнява и дали свободата на избор на приложимо право не би трябвало да се разбира като необходим стълб на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси.

19 Освен това запитващата юрисдикция изразява опасенията си, че ако предимството на Регламента се отхвърли, съществува риск наследяването на един и същ наследодател да се урежда различно — с различни стълкновителни норми — в отделните прилагащи Регламента държави членки вследствие от различните сключени от тях двустранни договори. Полша има двустранни договори, които съдържат стълкновителни норми в областта на наследяването и не предвиждат възможност за избор на право, с четири трети държави, чието гражданство притежават относително голям брой живеещи в Полша лица: с Украйна, Беларус, Русия и Виетнам (а също и с държавите от бивша Югославия, които не са държави членки, както и с Куба, Либия, Северна Корея и Монголия). Договори от този тип обвързват Германия с Турция, Иран и държавите от бившия СССР. Австрия пък има такива договори с държавите от бивша Югославия, които не са държави членки, както и с Иран и Русия. Затова еднаквото решаване на въпроса за йерархията на разглежданите правни норми е важно от гледна точка както на правната система в редица държави членки и единството на общата система от стълкновителни норми, изработена в рамките на тяхната унификация, така и на необходимостта да се осигури еднакво тълкуване в целия географски обхват на прилагане на Регламента.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ